

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Буряченко Олексій Валентинович

Російсько-українська війна як фактор порушення та еволюції світової безпекової рівноваги

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-2.11>

Буряченко Олексій Валентинович
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології
Національного авіаційного університету
просп. Любомира Гузара, 1,
Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5308-2570

У статті аналізується та розглядається питання російсько-української війни як фактору порушення та еволюції світової безпекової рівноваги. Проведене дослідження із зауваженого питання є складовою наукового дослідження «Формування нової глобальної системи безпеки: російсько-українська війна як фактор еволюції світової політики».

Дослідження аналітичних звітів, документів, міжнародних угод, законодавчих актів, наукових позицій дало можливість охарактеризувати закономірні тенденції, які дозволяють автору прийти до висновку, що російсько-українська війна стала тригером до еволюції світової системи безпеки. Також, автор приходить до висновку, що проблема забезпечення світового балансу та безпеки залишається однією з найважливіших і дискусійних для світової спільноти у XXI сторіччі. Після того, як Російська Федерація дозволила собі вдатися до ядерного шантажу, ситуація в світі буде тільки загострюватися. Ядерна зброя розповзається планетою, перетворившись на засіб захисту суверенітету, і на атрибут особливого статусу, що є небезпечно. Ніхто не зможе спрогнозувати, у якій частині світу завтра виникне нова больова точка. Отже, російсько-українська війна стала тим чинником, який змусив провідних світових акторів до розуміння, що наявна система світової безпеки потребує трансформації. Вона не може далі існувати в такому стані коли країна, яка є членом РБ ООН, є ядерною країною, нападає на демократичну вільну країну, є визнаним агресором, є стороною конфлікту і ветоє рішення РБ ООН, пов'язані з розв'язанням цього конфлікту, шантажує світ ядерною зброєю, і є ядерним терористом (захоплює АЕС іншої країни). Автор звертає увагу на те, що з порушенням світової системи безпеки внаслідок російсько-української війни таке питання як використання ядерної зброї виходить на новий рівень. У статті резюмовано необхідність перегляду наявної системи світової безпеки з акцентом на формування нової системи контролю над ядерним компонентом (ядерною зброєю, атомною енергією).

Ключові слова: російсько-українська війна, ядерна зброя, світова система безпеки, архітектура світової системи безпеки, міжнародна безпека, світова безпекова рівновага, Рада Безпеки ООН, Організація Об'єднаних Націй, Україна, РФ.

Вступ. У часи війни теоретичні проблеми сутності війни та миру набувають практичного виміру. Досвід російсько-української війни, яка стала ключовим чинником змін системи міжнародної безпеки, вимагає все більшого осмислення. Повномасштабне неспровоковане вторгнення Російської Федерації в Україну, а також подальший розвиток конфлікту різко перевернули уявлення міжнародної спільноти про чинники стабільності миру. Російсько-українська війна спонукала до перегляду припущень про природу сучасних конфліктів. На перше місце у часи збройних конфліктів/війн виступає архітектура (система) світових безпекових гарантій та важелів, які покликані забезпечити світову рівновагу. Особливо враховуючи присутність винайденої у XX сторіччі ядерної зброї відносно якої на протязі багатьох років формувався табу щодо її застосування. Але зараз табу на використання ядерної зброї було порушене

Росією, яка розпочала війну проти України. Отже, нинішня світова архітектура безпеки, яка була сформована за наслідками Другої світової війни порушена. Світова система безпеки перебуває у розбалансованому стані, що значно впливає на світову безпекову рівновагу.

Мета та завдання. Метою даної статті є спроба дослідити та проаналізувати питання російсько-української війни як фактору порушення та еволюції світової системи безпеки. Завдання статті полягає у проведенні аналізу та розгляду формування наявної архітектури світової системи безпеки; розкриття питання російсько-української війни як фактору порушення та еволюції світової системи безпеки; оцінка можливості формування нової архітектури світової системи безпеки.

Методи дослідження. У процесі дослідження питання російсько-української війни як фактору порушення та еволюції світової системи безпеки

знайшли застосування загальнонаукові, політологічні, геополітичні методи. Наприклад, використання комплексного аналізу дало змогу провести аналіз формування наявної архітектури світової системи безпеки. Використання політологічного методу, геополітичного аналізу дозволити дослідити та оцінити питання російсько-української війни як фактору порушення світової системи безпеки та як фактору еволюції світової системи безпеки. А також оцінити перспективи формування нової архітектури світової системи безпеки враховуючи безпекові виклики XXI сторіччя.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи ситуацію, яка сьогодні склалася у світовій безпековій сфері ми можемо констатувати, що світ переживає чергову трансформацію, яка призведе до нової моделі світового порядку. І тригером до остаточного завершення Ялтинсько-Потсдамської безпекової епохи (системи) стане російсько-українська війна, яка розпочалася 2014 року і, яка порушила та викрила проблеми рівноваги світової безпеки. До такого висновку ми приходимо враховуючи аналіз досліджень в розрізі принципів та норм міжнародного права, що залежить від типу міжнародної системи, які динамічно змінювали одна одну протягом століть та принципів формування світової системи безпеки.

Зауважимо, історія світового безпекового порядку перед тим як набула контурів за наслідками Другої світової війни (1945 р.) перетерпіла ряд трансформацій. В історичних формах політичного часу, який просторово фіксує певну конфігурацію силових полів (балансу сил, зон впливів кордонів, тощо) дослідники виділяють наступні основні геополітичні епохи: Вестфальська епоха (1648-1814/15) система європейського порядку, яка була сформована на базі національного інтересу двох великих держав, а отже носила національно-суб'єктивний характер; Віденська епоха (1814/15-1919), яка завершилася Версальським договором 1919 року, який підвів підсумки Першої світової війни і був покликаний відновити порядок у Європі. Її авторами стали переможці цієї війни, а отже вона знову таки носила національно-суб'єктивний характер [1]. Однак, новий світовий, порядок не передбачав застосування елементів сили для забезпечення такого порядку. В результаті, національні інтереси Німеччини та СРСР, що полягали в досягненні світового панування, стали домінуючим фактором міжнародної політики. І ні система таких міжнародних інституцій як Ліга Націй, ані напрацьована система міжнародного права не стали завадою силі цих двох країн для реалізації їхніх інтересів та розв'язанню Другої світової війни, яка завершилася приходом Ялтинсько-Потсдамської епохи. Де як і після Першої світової війни, інституційне забезпечення щодо дотримання підтримання миру та безпеки на світі

було покладено на сформовану нову структуру Організацію Об'єднаних Націй (ООН).

Слід відмітити, що «світовий порядок» – це породження XX сторіччя. Оскільки, до другої половини XIX сторіччя, як зауважує британський науковець Хедлі Булл, не існувало політичної системи, яка б охоплювала весь світ у цілому, і говорити про світовий порядок до цього періоду можливо, лише маючи на увазі «суму різноманітних політичних систем, які привносили порядок у різних частинах світу» [2, с. 20]. Також, слід відмітити дослідження Г. Моргентау [3], Р. Арона [4] та К. Уолтца [5], які наголошують, що «світовий порядок» постає як горизонтальний часовий зріз міжнародних відносин, їх «об'єктивно заданий стан», який у цей період часу встановлюється через співвідношення потенціалів великих держав. Не можна не погодитись з науковцями, оскільки як ми можемо спостерігати в історичній ретроспективі на світовий політичний процес завжди впливали великі держави і, на встановлення правил, і на систему та дієздатність інституцій, що покликані забезпечувати світовий порядок. Отож, після завершення Другої світової війни архітектуру світового порядку визначило двополюсне протистояння Західного блоку держав на чолі зі США та соціалістичного блоку СРСР і її сателітів, що отримало афористичну назву «холодна війна» [6]. Але початок 70-х років XX сторіччя ознаменувалося потеплінням відносин між ними та підписанням Гельсінських угод, які можна розглядати як складову частину нового світового порядку [7].

Отже, 30 липня – 1 серпня 1975 року 35 країн, серед яких були СРСР, США та Канада, підписали документ, який мав на меті зменшити напругу, вберегти світ від нового переділу кордонів, військової агресії і захистити права людини. Декларація називалась заключним актом Наради з безпеки і співробітництва в Європі, яка більш відома як Гельсінські угоди, а сам політичний орган – як ОБСЄ. Слід зауважити, що сучасні Україна та Росія на той час були представлені республіками СРСР, що також підписав декларацію. Гельсінські угоди суттєво «розрядили» геополітичну напругу, не розділивши підписантів на «переможців» і «переможених». Гельсінськими угодами гарантували європейським країнам незмінність кордонів, територіальну цілісність, мирне врегулювання конфліктів, невтручання у внутрішні справи, відмова від застосування насильства, рівність та рівноправність суверенітетів. Крім того, у документі було зафіксовано зобов'язання поважати право народів на самовизначення та права людини, у тому числі свободу слова, свободу совісті та свободу переконань. В результаті геостратегічних змін, які відбулися в Європі внаслідок підписання Гельсінських угод, завершилося і протистояння між Сходом і Заходом, яке неодноразово

загрожувало вилитися в третю – вже ядерну – світову війну.

Зазначимо, в кінці ХХ сторіччя відбулася значна подія у геополітичному світі, що докорінно змінило геополітичну карту світу, а саме, розпад Радянського Союзу, що мало значні міжнародні наслідки. По-перше це спричинило утворення нових незалежних держав. По-друге, це докорінно змінило геополітичну систему світу. Колишня рівновага сил порушилася. Зникли глобальна двосистемність (Схід – Захід, комунізм – капіталізм) і відповідно двополюсність у міжнародних відносинах (конфронтація по лініях СРСР – США, Варшавський Договір – НАТО). По-третє, розвалилася Ялтинська система перерозподілу Європейського континенту на сфери впливу переможців у Другій світовій війні, система, котра перетворилася на систему протиборства і конфронтації «західної демократії» і «табору соціалізму». По-четверте, зникнення загрози «експорту революції» кардинально змінило роль НАТО, основною метою створення якого (4 квітня 1949 року) було стримування загрози радянській експансії в Європі після Другої світової війни. Забезпечення стабільності в Європі, врегулювання конфліктів, що виникають на етнічно-національному підґрунті, активна співпраця з ЄС, ОБСЄ, ЗЄС, Радою Європи тепер стали головними напрямками діяльності Північноатлантичного блоку.

Отже, із зникненням з геополітичної карти світу Радянського Союзу на зміну біполярній світовій системі прийшла однополярна система на чолі із США. Адже, після розпаду СРСР США єдина супердержава, що залишилася на земній кулі, яка заявила про свою готовність «підтримувати демократію і мир у світі». Хоча дії США викликали незадоволення і протести, що змусило прихильників однополюсності шукати теоретичне обґрунтування ефективності такої системи. Ідея «доброзичливого гегемонізму» мала прихильників серед таких американських вчених, як З. Бжезинський, Ч. Краутхаммер, Р. Кейган, У. Крістол та інші. Але саме неспроможність багатополюсності початку ХХ століття запобігти сповзанню світу до кошмару світової війни послужило чи не головним аргументом учених, які вбачали в «доброзичливій гегемонії» основну умову глобальної безпеки.

Потрібно також, зауважити на події, яка на нашу думку, теж заклала підвалини до порушення світової системи безпеки у ХХІ сторіччі – введення Російської Федерації у Раду Безпеки ООН замість СРСР. Зазначимо, що хоча після розпаду СРСР і утворилося 15 окремих незалежних держав, але саме Російська Федерація, менше ніж за місяць після підписання Біловезьких угод, 24 грудня 1991 року, офіційно посіла місце СРСР у Раді Безпеки ООН [8]. Важко уявити, але цього могло й не статися. З юридичної точки зору те, що Російська Федерація має успадковувати всі

міжнародні договори СРСР, не було очевидним. Чому саме вона, а не інша республіка колишнього Радянського Союзу повинна посісти це місце? Чому Росія взагалі має займати місце СРСР, а не вважатися новою державою? Ці та інші питання задавалися члени ООН та юристами Міжнародного суду. Отже, на той час питання про міжнародний статус Росії було дуже дискусійним на полях ООН. Тому Росії було важливо успадковувати постійне членство в Раді Безпеки ООН після розпаду СРСР. Оскільки, це місце в п'ятірці найсильніших і найвпливовіших країн світу поряд із США, Великобританією, Францією та КНР. У разі невдачі для Росії стало б проблемою не лише потрапити до Ради Безпеки, а й навіть отримати просте членство в ООН. Як згадують політики того періоду, важливу роль на ухвалення рішення на користь Росії частково вплинуло слово «продовжувач», яке було підказане американськими правниками, і яке, на той час президент Російської Федерації Борис Єльцин, вставив у послання Генеральному секретареві ООН. Тобто, був запропонований юридичний варіант, за яким суперечки щодо того, що належить Російській Федерації, а що ні, стали б безпредметними. Було запропоновано, щоб у заяві Росії до ООН про зміну назви країни, було зазначено, що Росія є продовжувачем Радянського Союзу. І країна-продовжувач автоматично отримувала всі права та обов'язки попередника, тому що юридично була тим самим об'єктом міжнародного права. Визнання Росії продовжувачем СРСР перетворювало процедуру в ООН із великої геополітичної проблеми на просту зміну таблички (із архіву Радіо ООН: Як Росія стала «продовжувачем» СРСР) [9]. На питання про міжнародний статус Росії, зокрема, вплинуло Рішення Ради Глав Держав Співдружності Незалежних Держав, яке було підписане 21 грудня 1991 року в Алма-Аті, де держави-учасниці СНД документально підтвердили своє бажання бачити Російську Федерацію продовжувачем СРСР, а себе повноправними членами ООН (Рішення Ради Глав Держав Співдружності Незалежних Держав. Дата підписання Україною: 21 грудня 1991 р.) [10]. З огляду на цю позицію Міжнародний суд вирішив залишити врегулювання питання на розсуд Організації, і провідні країни світу вирішили його на користь Росії. Однак, в цьому питанні є певна юридична колізія. Станом на момент написання листа Борисом Єльциним до Генерального Секретаря ООН юридично ще існував СРСР, а от Російської Федерації не існувало. Російську Радянську Федеративну Соціалістичну Республіку парламент перейменував на Російську Федерацію 25 грудня, але тогочасний російський конституційний суд назвав рішення парламенту неконституційним. Лише після внесення необхідних змін в конституцію у травні 1992 року офіційно з'явилася Російська Федерація. Слід зауважити,

що в Статуті ООН не має згадки про Російську Федерацію, її не має навіть в статті 23 Статуту ООН, де перелічені постійні члени Ради безпеки ООН (там згадується СРСР, який припинив існування у 1991 році) [11, 12].

Рада безпеки ООН (РБ) була створена у 1946 році і є однією з першорядних структур Організації Об'єднаних Націй. Функції та повноваження РБ ООН були визначені Статутом Об'єднаних Націй, який набув чинності 24 жовтня 1945. Упродовж 1945–63 РБ ООН складалася з 11-ти країн, з яких 5 (США, СРСР, Велика Британія, Китай, Франція) були постійними членами із правом вето. Після збільшення кількості країн-членів ООН 1963 РБ ООН була розширена до 15-ти членів: 5-ти постійних та 10-ти непостійних членів, які обираються на 2 роки Генеральною Асамблеєю ООН (ГА ООН) за критеріями участі країн-кандидатів у підтриманні міжнародного миру та безпеки, досягненні інших статутних цілей ООН, а також відповідно до принципу справедливого географічного представництва від Північної і Південної Америки, Європи, Азії та Африки.

Статут ООН надає РБ право не лише розглядати актуальні питання міжнародної безпеки, а й приймати рішення щодо запровадження санкцій, проведення миротворчих операцій, організації заходів превентивної дипломатії. РБ ООН може рекомендувати ГА ООН прийняти нову державу до ООН або виключити з ООН державу, яка систематично порушує статутні норми та принципи міжнародного права. Для прийняття РБ ООН рішення необхідно 9 голосів (причому без вето постійних членів). Також, важливий аспект, у той час як інші органи ООН мають право давати рекомендації державам-членам з проблематичних питань, Рада Безпеки має повноваження приймати рішення, які підлягають обов'язковому виконанню відповідно до Статуту ООН. У деяких випадках, Рада Безпеки може вдатися до введення санкцій або навіть дозволити використання сили для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки. Отже, ми можемо зробити висновок - РБ ООН це той стрижень, який повинен тримати рівновагу у складній архітектурі світової безпеки [13, розділ V, стаття 23-32]. І важливим викликом для цієї інституції є саме забезпечення світової безпекової рівноваги, особливо враховуючи такий компонент як ядерна зброя.

Ми хочемо ще раз звернути увагу на питання розпаду СРСР. На нашу думку, це найважливіша подія другої половини ХХ сторіччя, яка як було зауважено раніше, дуже вплинула на архітектуру світової безпеки у ХХІ сторіччі. Так як саме з цього моменту почалося порушення світової системи рівноваги, система безпеки якої зараз на тлі російсько-української війни переживає етап великої трансформації.

Отже, одним із самим болючих питань після розпаду СРСР стало питання розділу військового майна колишньої Радянської армії. Особливо гостро стояла проблема власності колосального ядерного арсеналу. Зауважимо, що Радянський Союз на піку, в середині 80-х років ХХ століття, разом із США сукупно володіли понад 60 000 ядерних зарядів у пропорції приблизно 2/3 до 1/3 на користь СРСР. Також, слід зазначити, у 1990-му році СРСР і США підписали «Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1991 року», так званий Договір СНО-1, який визначав правила гри між США та СРСР в ядерній сфері [14]. Але розпад СРСР вніс свої корективи і питання про наступність зобов'язань СРСР за Договором СНО-1 було вирішено у травні 1992 року шляхом підписання Протоколу до Договору, що став відомим як Лісабонський протокол [15]. Відповідно до Протоколу наступниками статусу СРСР стали Україна, Білорусь, Казахстан та Росія, які взяли на себе зобов'язання здійснити передбачені Договором СНО-1 скорочення стратегічних сил. Крім цього, Білорусь, Казахстан і Україна взяли на себе зобов'язання приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї як неядерні держави.

На той час на території України знаходився третій за розміром ядерний арсенал у світі після США і Росії. Він нараховував: 176 міжконтинентальних балістичних ракет у складі 43-ї ракетної армії: 130 рідкопаливних СС-19 (по шість боєголовок кожна) та 46 твердопаливних СС-24 (по десять боєголовок кожна) в шахтних пускових установах, стратегічні бомбардувальники Ту-95МС та Ту-160 (від 30 до 43), ядерні боєзаряди стратегічної зброї (від 1514 до 2156), тактичні ядерні боєзаряди (від 2800 до 4200). На території України була розміщена як стратегічна, так і тактична ядерна зброя. В рамках міжурядової угоди між Україною і Російською Федерацією про порядок переміщення ядерних боєприпасів від 11 квітня 1992 року Російською Федерацією з території України була вивезена, в першу чергу, тактична ядерна зброя. Хоча США наполягали, щоб весь український арсенал був просто знищений [16].

Слід зазначити, Україна, хоча й декларувала відмову від ядерної зброї, проте протягом кількох років не приєднувалась до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. І це, як зауважував Президент України (1991–1994 рр.) Леонід Кравчук, погрожувало не просто негативним ставленням з боку США, але й загальною міжнародною ізоляцією. Сигналом про можливі наслідки став, зокрема, дуже прохолодний візит Президента США Білла Клінтона до України. На відміну від повноцінних відвідувань Росії і Білорусі Президент США (1993–2001 р.) Білл Клінтон у січні 1994 року

обмежився зустріччю з Леонідом Кравчуком в аеропорті «Бориспіль». До речі, Білл Клінтон, в інтерв'ю RTÉ, 04.04.2023 р., зауважив, що він шкодує про прийняте рішення «відчуваю особисту причетність, тому що я змусив Україну погодитися на відмову від ядерної зброї. І ніхто з них не вірить, що Росія пішла б на це вторгнення, якби Україна все ще мала свою зброю. Українці боялися віддати її ядерну зброю, бо думали, що це єдине, що захищало їх від експансіоністської Росії. Путін, коли побачив нагоду, порушив угоду і спочатку захопив Крим. І я через це почуваюсь жакливо, тому що Україна є дуже важливою країною».

Отже, 14 січня 1994 року президенти України, США й Російської Федерації (Леонід Кравчук, Білл Клінтон і Борис Єльцин) виступили з Тристоронньою заявою про те, що «всі ядерні боєзаряди будуть виведені з території України до Росії для цілей їх наступного розукомплектування у якомога коротший можливий час» [17].

5 грудня 1994 року у Будапешті лідерами України, США, Російської Федерації та Великої Британії був підписаний Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Будапештський меморандум) [18, 19]. Відповідно до Меморандуму, враховуючи зобов'язання України щодо ядерного роззброєння США, Російська Федерація та Велика Британія підтвердили зобов'язання: поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України; утримуватися від погрози силою або її застосування проти територіальної цілісності та політичної незалежності України (винятком є лише застосування сили з метою самооборони, відповідно до уставу ООН); утримуватися від економічного примусу, направлено на підпорядкування своїм інтересам здійснення Україною суверенних прав задля забезпечення будь яких переваг; добиватися негайних дій Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні як країні-учаснику Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, у випадку, якщо воно стане жертвою акту агресії або об'єктом загрози агресії із застосуванням ядерної зброї [20]; не застосовувати ядерну зброю проти України, як країни-учасника Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, окрім як у випадках нападу на них, їх території або залежні території, їх озброєні сили або їх союзників такою державою, що діє разом із державою, що володіє ядерною зброєю або пов'язана із ним союзною угодою [20]; проводити консультації у випадку виникнення ситуації, що зачіпає питання відповідно до даних зобов'язань. Як зазначає, О. Крисенко, в Будапештському меморандумі відсутні жодні механізми та інструменти гарантування безпеки України та протидії відповідним зарозам суверенітету України, не прописані чіткі гарантії на

випадок порушення та ін. Запропонований формат «меморандуму» навіть не було ратифіковано парламентами країн-підписантів, що значним чином звузило політико-правову перспективу даного документа [21].

Слід окремо зазначити, важливим додатковим елементом щодо гарантій країнам, що не володіють ядерним озброєнням є резолюція Ради Безпеки ООН (від 19 червня 1968 р.) в якій відповідно до необхідних гарантій безпеки країн-членів Договору, що не володіють ядерним озброєнням серед іншого зазначається, що у випадку агресії з застосуванням ядерної зброї, постійні член РБ ООН повинні діяти відповідно до їх зобов'язань згідно з уставом ООН [22].

Отже, в нинішньому стані, коли в 2014 році Російська Федерація будучи однією із сторін гарантій по Будапештському меморандуму розпочала війну проти України, а 24 лютого 2022 року перейшла до повномасштабного вторгнення, безпекове партнерство України та країн-підписантів Будапештського меморандуму є девальвованим.

Враховуючи, світові тенденції у безпековій політиці можна відмітити, що після розпаду СРСР, унормування ядерного питання з країнами, колишнього СРСР (Україна, Білорусь, Казахстан), підписання Будапештського меморандуму світова політика перейшла в стадію стагнації. Протягом більше двох десятиліть років ядерні питання втрачали своє значення у стратегічних дебатах на Заході. Навіть на початку 2000-их років в НАТО домінувала думка про те, що прямої загрози території і кордонам Альянсу вже немає. НАТО була оточена численними «партнерами», багато з яких хотіли стати членами Альянсу. Загроза ядерного нападу виглядала віддаленою і дебати були зосереджені на ризиках розповсюдження і перспективах світу, вільного від ядерної зброї (звіти Nuclear Planning Group NATO) [23]. Проте за останні кілька років ситуація різко змінилася. Великі і регіональні держави модернізують свої ядерні озброєння і надають їм основну роль у своїх стратегічних силах. Актуалізація ядерного питання, модернізація і розробки нового була спровокована агресивними діями Росії, яка почала впровадження політики «агресивного створення районів власного застосування сили» [24].

Остаточною крапкою у дисбалансі світової рівноваги і порушення архітектури світової системи безпеки, стала війна Росії проти України 2014 року. Війна Росії проти України суттєво змінила картину світу та зумовила тектонічні зсуви у сприйнятті безпеки, а також відповідні зміни механізмів її забезпечення, реагування на кризи різного походження та їх врегулювання [25].

З моменту становлення Ялтинсько-Потсдамської системи безпеки після Другої світової війни у світі відбулося немало війн та конфліктів. За даними PRIO, починаючи з 1946 року дослідники

нараховували 256 збройних конфліктів. Як бачимо, за початкову точку для ведення статистики вони взяли завершення Другої світової війни. Дослідники відзначають два головних тренди. Перший полягає в тому, що на початку підрахунків найбільшу кількість складала міждержавні та колоніальні конфлікти. Та згодом вони зникли і сьогодні домінуюча форма конфлікту – це внутрішньодержавний, але часто із залученням гравців з інших держав. Другий тренд – збільшення кількості внутрішньодержавних громадянських конфліктів. Пік припадає на 1991 рік – 52 збройних конфлікти. Потім почалося зниження: у 2003 році нараховувалося 32 конфлікти. З 2003 року кількість збройних конфліктів знову зростала і падала кілька разів – їх нараховувалося від 30 до 40 [26]. Російсько-українська війна не відноситься до жодного із зауважених трендів. Своєю збройною агресією Росія розв'язала першу в ХХІ столітті континентальну війну в Європі, підірвавши систему колективної світової безпеки, встановлену після Другої світової війни. Світ знову зіткнувся з режимом, який прагне силової ревізії кордонів. Про що президент Російської Федерації В. Путін неодноразово наголошував під час своїх виступів, конференцій, інтерв'ю, в опублікованих маніфестах «Про історичну єдність росіян та українців» і т.д.

Зазначимо, складність цієї війни в тому, що на Україну напала країна, яка по-перше є членом РБ ООН; по-друге Росія, це країна, яка володіє ядерною зброєю (за даними Федерації американських вчених у 2021 році на озброєнні Росії було 5977 ядерних боєголовок, що є найбільшим запасом ядерних боєголовок у світі; другим за величиною запасом є США – 5428 боєголовок); по-третє, саме Росія була одним із гарантів Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Будапештський меморандум) [18].

Таке грубе порушення Росією всіх можливих міжнародних правил і норм свідчить про те, наскільки умовний та національно-суб'єктивний характер має нормативна база світового порядку. Її напрацьовують і міжнародній спільноті пропонують переможці світових катаклізмів, однак вона є обов'язковою для всіх, окрім них самих. І сила примусу може бути застосована ними до кожного члена світової спільноти, окрім них самих. Показовим свідченням цього є принцип використання права вето у Раді Безпеки ООН – його практично неможливо застосувати у випадках, коли учасниками міжнародних конфліктів є її члени. І це ми бачимо зараз на прикладі російсько-української війни. Якби Росія не була членом Ради Безпеки ООН і не мала б ядерної зброї, до неї, наприклад, було б застосовано, як свого часу до Іраку, ряд обов'язкових до виконання рішень РБ ООН. Зазначимо агресія Іраку проти Кувейту

(2 серпня 1990 рік) з засудженням була сприйнята в усьому світі. 2 серпня Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію № 660, у якій засудила іракське вторгнення в Кувейт і вимагала «негайно і без жодних попередніх умов» вивести всі іракські війська з Кувейту. Рада Безпеки ООН закликала сторони розпочати «негайні, інтенсивні переговори для вирішення існуючих між ними розходжень». Економічні санкції щодо Іраку були введені 6 серпня 1990 відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН № 661. РБ ООН постановила, що всі держави повинні заборонити імпорту з Іраку, перешкодити передачі йому зброї та військового обладнання, а також фінансової та економічної допомоги. Для повного припинення морських торгових зв'язків із Іраком 25 серпня 1990 РБ ООН прийняла резолюцію № 665, а 25 вересня 1990 схвалив резолюцію № 670 про введення проти Іраку повітряного ембарго, що передбачає заборону на перевезення в Ірак будь-яких вантажів, крім продуктів харчування і гуманітарної допомоги. Також, за пропозицією США РБ ООН 29 листопада 1990 резолюцією № 678 дозволила застосування проти Іраку військової сили для звільнення Кувейту. Ліга арабських держав, Західноєвропейський союз, Альянс (НАТО), Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) підтримали рішення про застосування військової сили їх членами на індивідуальній основі [27]. Тобто для врегулювання питання і прийняття відповідних рішень РБ ООН знадобилося три місяці. Отже, РБ ООН може приймати дієві рішення але у випадку російсько-української війни від ООН звучить засудження та розмови про «досягнення справедливого миру згідно зі Статутом ООН та міжнародним правом» (*виступ Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреш під час спілкування зі ЗМІ у Києві 3 березня 2023 року*).

Така позиція ООН приводить до висновку що світова система безпеки потребує якщо не зміни то великої трансформації. Адже, Росія не просто член РБ ООН, це країна з великим арсеналом ядерної зброї, яким вона постійно шантажує світ.

Російсько-українська війна підняла саме складне питання – це контроль над ядерним компонентом (ядерна зброя, ядерна енергія). Адже, поряд з російською ядерною політикою потрібно зважати на поточні ризики ядерного і ракетного розповсюдження на Близькому Сході і гонку ядерних озброєнь в Азії. Усі ці чинники вказують на те, що ХХІ сторіччя може виявитись більш ядерним, ніж очікувалося. Більше того, політика новачків, а також деяких країн, які давно володіють ядерною зброєю, вказує на те, що не можна виключити ризик застосування і тому важливо зберігати логіку стримування. Але на нашу думку поряд із збереженням логіки стримування світовим лідерам потрібно взяти на себе відповідальність і розпо-

чати процес формування нової моделі архітектури світової безпеки, яка дійсно відповідала б викликам, які постали у XX сторіччі (Карибська криза) і постали перед світом у XXI сторіччі – це загроза ядерної ескалації як з боку держав але зараз уже з боку терористичних утворень. А. Ейнштейн, Р. Опенгеймер та багато причетних до винайдення ядерної зброї їх однодумців вважали, що застосування атомної бомби хоча б раз відкриє «скриню Пандори», призведе до ескалації подальшого її використання. Про що вони наголосили і попередили людство (Маніфест Ейнштейна – Рассела). В маніфесті було заявлено про загрозу для життя людства термоядерної зброї та поставлена проблема: «Чи покінчимо ми з людською расою, чи людство відмовиться від війни» [28].

Отже, недосконалість світової системи безпеки і не бажання провідних світових акторів до її зміни призвели, як наслідок, у 2022 році до повномасштабної війни на Європейському континенті, яка розпочалася ще у 2014 році. На протязі восьми років, навіть після окупації Криму (2014 р.) і частини Донецької і Луганської областей (2015 р.) Російською Федерацією, світова система безпеки, ООН не змогли забезпечити суверенну демократичну Україну від повномасштабного нападу Російської Федерації. Світова система безпеки, ООН не продемонстрували достатньої політичної волі та ефективності механізмів примушення до остаточного розв'язання конфлікту, дотримання міжнародних норм і взятих зобов'язань. Із арсеналу Ради Безпеки ООН практично зникли передбачені Статутом ООН операції з примушення до миру. Замість цього пропонуються м'які засоби операції з підтримання миру (Розділ VI. Мирне Розв'язання Спорів, Розділ VII. Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії) [13, розділ VI, стаття 33-38; розділ VII, стаття 39-51].

Отже, намагання ООН та інших безпекових організацій уникати складних проблем призвело до їх поглиблення замість розв'язання. Надання пріоритету політичному врегулюванню збройних конфліктів призводить до їх заморожування з наступною ескалацією. Яскравим прикладом є заморожування конфлікту на Донбасі, який після накопичення Росією потрібних сил і засобів переріс в повномасштабну війну проти України. Навіть коли президент Російської Федерації Володимир Путін 21 грудня і 29 вересня 2022 року підписав укази «про визнання Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей незалежними територіями», обґрунтовуючи це тим, що такі рішення відповідають «загальноновизнаним принципам та нормам міжнародного права і принципу рівноправності та самовизначення народів, що закріплені у Статуті Організації Об'єднаних Націй», а 3 жовтня 2022 року Державна Дума Російської Федерації ратифікувала договір про «приєднання»

до Росії тимчасово окупованих територій України: так званих «ДНР» і «ЛНР», Запорізької та Херсонської областей в адміністративно визначених межах навіть незважаючи на те, що частина Запорізької і Херсонської областей не були окуповані і знаходилися під контролем України. І навіть за таких порушень Росією міжнародного права система світової безпеки не продемонструвала реальних дій. На рівні Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй Антоніу Гутерреш було заявлено, – «Будь-яка анексія території держави іншою державою внаслідок загрози силою або її застосування є порушенням принципів Статуту ООН та міжнародного права... Російська Федерація як один із п'яти постійних членів Ради Безпеки несе особливу відповідальність за дотримання Статуту. ... Приєднання Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей України не матиме юридичної сили і заслуговує на засудження» (Secretary-General's remarks on Russian decision on annexation of Ukrainian territory [as delivered], 29 September 2022). І тут ми можемо виділити думку К. Уолтца, який зазначає, що «збройні конфлікти породжуються самою природою міжнародної системи ...». А як ми бачимо світова система безпеки виявилася безсилою перед свавіллям Російської Федерації, особливо ядерним свавіллям.

Війна в Україні розпочата Росією сколихнула доленосні глобальні процеси, зумовила зростання невизначеності, непередбачуваності та, відповідно, нервозності поведінки окремих акторів. Також, значно ускладнилися прогнозування майбутнього, визначення стратегічних і тактичних пріоритетів, координація поточної взаємодії країн у рамках спільних дій з подолання кризових явищ. Крім того, війна висвітлила серйозні проблеми в системах глобальної і регіональної безпеки. Разом з тим, російсько-українська війна стала наслідком більш масштабного процесу, що розпочався після розпаду СРСР, як було зауважено автором раніше. А саме, коли світова система безпеки не була скоригована враховуючи зникнення такого великого геополітичного гравця на світовій сцені, як СРСР, який до того ж був однією із двох країн біполярної Ялтинсько-Потсдамської системи. Замість якого просто із мовчазної згоди провідних світових акторів була поміняна табличка із СРСР на Росію. Не був прорахований історичний імперський фактор Росії [29, 30]. Отже, наслідки які зараз переживає глобальна світова система безпеки, а точніше її відсутність – це те, що не було унормовано і проведено реформування світової системи безпеки враховуючи зауважений чинник – розпад СРСР.

Висновки. Проблема забезпечення світового балансу та безпеки залишається однією з найважливіших і дискусійних для світової спільноти

у XXI сторіччі. Світ виявився менш стабільним і передбачуваним, ніж у роки холодної війни. Також, слід зауважити, геополітична структура світу ускладнюється. На політичній сцені виникають нові центри сили. Враховуючи типи міжнародної системи, які динамічно змінюють одна одну (до Другої світової війни існувала мультиполярна; кінець 40-х кінець 80-х років жорстка та гнучка біполярні; з кінця 80-х років, як уже згадувалося, однополярна) то ми можемо припустити, що за логікою, світ переживає етап становлення багатопольярної системи і можливої переструктуризації геополітичної картини світу.

Але яка б не відбулася преструктуризація геополітичної карти провідним світовим акторам потрібно буде вирішити одну важливу проблему контроль над ядерним компонентом (ядерна зброя, атомна енергія). Інакше якщо це питання не буде унормоване, в результаті ситуація може вийде з-під контролю аж до того, що ніхто не зможе спрогнозувати, де завтра виникне чергова ядерна загроза. Треба розуміти, що наявна система ядерного стримування була «заточена» виключно під двополярний світ. Її основною метою було не допустити ядерного конфлікту між США та СРСР. При цьому вона навіть не була спрямована на зупинення гонки озброєнь, а лише на зниження її темпів. Домовленості виключно були про пропорційне зменшення ядерних потенціалів, зокрема зменшення кількості ракет великої та середньої дальності. Але коли мова заходила про добровільне позбавлення від ядерної зброї взагалі, охочих зазвичай не знаходилося – окрім пострадянських країн, зокрема України, Білорусі та Казахстану. За великим рахунком, цей формат Ялтинсько-Потсдамської світу та парадигма створення ООН із такою Радою Безпеки неминуче поділили світ на країни першого сорту, в яких є ядерна зброя і які ухвалюють рішення за всіх, і країни другого сорту, які не мають ядерної зброї. Тому зараз коли світ вдруге від часів Карибської кризи опинився на межі ядерного протистояння, багато країн намагаються отримати ядерну зброю – формально чи неформально. Зараз, фактично, не можна навіть сказати, скільки країн у світі, володіють ядерною зброєю.

Слід також зазначити, що проблема ще і в тому, що в епоху надсучасних цифрових технологій створення, експлуатація та використання ядерної зброї переходить в абсолютно інший формат, відслідкувати який фактично неможливо. І якщо не перебудувати (переформатувати) кардинально систему світової безпеки, рівень ядерних загроз буде збільшуватися як снігова куля.

Після того, як Російська Федерація дозволила собі вдатися до ядерного шантажу, ситуація в світі буде тільки загострюватися. І ніхто не зможе спрогнозувати, у якій частині світу завтра виникне нова

больова точка. А таких точок може виникнути багато, і вони можуть йти каскадом. Не забуваємо про останні заяви Ірану (збагачення урану вище рівня 60%), дії Північної Кореї, яка заявляє про нові зразки ядерних ракет і таких охочих зараз виявиться багато. Не забуваємо і про терористичні утворення, які можуть потенційно заволодіти ядерною зброєю. Ядерна зброя розповзається планетою, перетворившись на засіб захисту суверенітету, і на атрибут особливого статусу, що є небезпечно.

Так, ми зараз спостерігаємо поступальний процес посилення і консолідації колективного Заходу. Ознаками якого є приєднання до НАТО Фінляндії і Швеції, зміна в підходах європейських держав до колективної і національної безпеки. Найбільш наочно це можна помітити на прикладах Німеччини, Великої Британії, Польщі, інших європейських країн в їх намірах суттєво посилити власні збройні сили і свою воєнно-політичну роль у Європі. Але це не вирішує питання ядерної безпеки у світі. Ми бачимо, що та система світової безпеки, яка існує зараз, просто не працює. Тому все одно доведеться шукати нові шляхи. І скоріш за все потрібна докорінна реформа РБ ООН і, як наслідок, всієї Організації об'єднаних націй з усіма її інституціями. Не будемо забувати, що ООН – це величезна структура, у складі якої і ВООЗ, і ЮНІСЕФ, і ЮНЕСКО, і МАГАТЕ, і інші організації.

Отже, російсько-українська війна стала тим чинником, який змусив провідних світових акторів до розуміння, що наявна система світової безпеки потребує трансформації. Вона не може далі існувати в такому стані коли країна, яка є членом РБ ООН, є ядерною країною, нападає на демократичну вільну країну, є визнаним агресором, є стороною конфлікту і ветоє рішення РБ ООН, пов'язані з розв'язанням цього конфлікту, шантажує світ ядерною зброєю, і є ядерним терористом (захоплює АЕС іншої країни).

Об'єктивно, сучасну ООН цілком можна порівняти з Лігою Націй кінця 1920-х років: претензії на роль світового арбітра не підкріплюються реальними повноваженнями впливу. Система світової безпеки негайно потребує змін. Яка це буде нова система зараз важко сказати. Можливо це буде створена окрема наддержавна організація, яка не просто візьме під контроль ядерний компонент, який є у світі, а якій буде передано ядерне озброєння країнами в обмін на гарантії захисту і безпеки. Тобто, ядерні країни мають відмовитися від ядерної зброї на користь створення «всесвітньої ядерної парасольки» щоб була забезпечена ядерна стабільність. Світовий політикум не може більше тішити себе ілюзіями, що все минеться. Оскільки, поки вся світова система безпеки перебуває у розбалансованому стані, її існування буде протікати від однієї кризи до іншої. Тому, вирішення заува-

жених проблем є вкрай важливим для глобальної системи безпеки й потребує ґрунтовних подальших наукових досліджень та розробок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
2. Bull H. *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. N. Y.: Columbia University Press, 1977.
3. Morgenthau H. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Fifth Edition*. N. Y.: Alfred A. Knopf, 1973.
4. Арон Р. Мир і війна між націями: пер. з фр. К.: Юніверс, 2000.
5. Waltz K. *Theory of International Politics*. N. Y.: Reading: Adison Wesley, Mc Graw. Hill, 1979.
6. Long A. *Deterrence: From Cold War to Long War. Lessons from Six Decades of RAND Research*. Santa Monica: RAND, 2008. 116 p.
7. Conference on security and co-operation in europe final act – Helsinki 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>
8. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/member-states/russian-federation>.
9. United Nations (audio library). URL: <https://news.un.org/ru/audio/2015/10/1030441>
10. Рішення Ради Глав Держав Співдружності Незалежних Держав. Алма-Ата: 21 грудня 1991 рік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_217#Text
11. Заява МЗС України щодо нелегітимності перебування Російської Федерації в Раді Безпеки ООН та Організації Об'єднаних Націй у цілому. МЗС України. 26 грудня 2022 р. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nelegitimnosti-perebuvannya-rosijskoyi-federaciyi-v-radi-bezpeki-onn-ta-organizaciyi-obyednanih-nacij-u-cilomu>
12. James M. Goldgeier, Michael McFaul. *Power and Purpose: U.S. Policy toward Russia After the Cold War*. 2003 Published by: Brookings Institution Press. P. 450.
13. United Nations Charter. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
14. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1991 року. Договір ратифіковано Постановою ВР N 3624-XII від 18.11.93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_050#Text
15. Протокол до Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь (Лісабон, 23 травня 1992 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_070#Text
16. Угода між Україною і Російською Федерацією про порядок переміщення ядерних боєприпасів з території України на центральні передзаводські бази Російської Федерації з метою їх розукомплектування та знищення від 11 квітня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_016#Text
17. Тристороння заява Президентів України, США та Росії від 14 січня 1994 рік. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_300#Text

18. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

19. Святун О. Будапештський меморандум та його співвідношення з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї / О. Святун // *Віче*. 2014. № 20. жовтень. URL: file:///F:/Downloads/viche_2014_20_5.pdf

20. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text

21. Крисенко О. Історія розвитку багатосторонніх колективних гарантій безпеки. URL: <http://prismua.org/multilateral-security-garantees-ukrainian-context/>

22. Резолюція Ради Безпеки ООН, №255 від 19 червня 1968 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/36/PDF/NR024836.pdf?OpenElement>

23. Nuclear Planning Group NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm

24. Kroenig M., Slocombe W.B. *Why Nuclear Deterrence Still Matters to NATO* / M. Kroenig, W.B. Slocombe / Atlantic Council. Brent Scowcroft Center on International Security Issue brief. August 2014.

25. Henry Kissinger. Lage ist komplizierter als im Kalten Krieg. ZDF. 24.07.2022. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/panorama/kissinger-putin-ukraine-krieg-russland-100.html>

26. Trends in Armed Conflict, 1946–2014. PRIO. URL: https://files.prio.org/publication_files/prio/Gates,%20Nygård,%20Strand,%20Urdal%20-%20Trends%20in%20Armed%20Conflict,%20Conflict%20Trends%201-2016.pdf

27. United Nations Security Council. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1990>

28. Russell-Einstein Manifesto. URL: <https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/key-documents/russell-einstein-manifesto/>

29. Буряченко О. Мавпа з ядерною гранатою: чому ООН виявилася беззахисною перед шантажем путіна і що тепер з цим робити. Новини LIVE. 26 жовтня 2022 р. URL: <https://safe.novyny.live/obeziana-s-iadernoi-granatoi-smozhet-li-onn-sderzhat-rossiiu-60686.html>

30. Буряченко О. «Ядерна парасолька» для всіх: як світ може захиститися від російського шантажу. Новини LIVE. 7 листопада 2022 р. URL: <https://safe.novyny.live/iadernyi-zontik-dlia-vsekh-kak-mir-mozhet-zashchititsia-ot-rossijskogo-shantazha-62772.html>

REFERENCES:

1. Vegesh M. (2020). *Neopolityka v postatyakh i terminakh: pidruchnyk dlia studentiv i aspirantiv spetsialnosti "Politolohiia"* [Geopolitics in figures and terms: a textbook for students and postgraduates of the specialty "Political Science"]. Uzhhorod: Publishing house «Helvetika». P. 786. [in Ukrainian].
2. Bull H. (1977). *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. N. Y.: Columbia University Press. [in English].

3. Morgenthau H. (1973). *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Fifth Edition.* N. Y.: Alfred A. Knopf. [in English].
4. Aron R. (2000). *Mir i viina mizh natsiiamy.* [Peace and war between nations: trans]. from Fr. K.: Universe. [in Ukrainian].
5. Waltz K. (1979). *Theory of International Politics.* N. Y.: Reading: Adison Wesley, Mc Graw. Hill, [in English].
6. Long A. (2008). *Deterrence: From Cold War to Long War. Lessons from Six Decades of RAND Research.* Santa Monica: RAND. P.116. [in English].
7. Conference on security and co-operation in Europe final act. (Helsinki, 1975). Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> [in English].
8. United Nations. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/member-states/russian-federation> [in English].
9. United Nations (audio library). Retrieved from <https://news.un.org/ru/audio/2015/10/1030441> [in English].
10. Rishennia Rady Hlav Derzhav Spivdruzhnosti Nezaleznykh Derzhav. [Decision of the Council of Heads of State of the Commonwealth of Independent States]. Alma-Ata: December 21, 1991. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_217#Text [in Ukrainian].
11. Zaiava MZS Ukrainy shchodo nelegitimnosti perebuvannia Rosiiskoi Federatsii v Radi Bezpeky OON ta Orhanizatsii Obiednanykh Natsii u tsi-lomu. [Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine regarding the illegitimacy of the Russian Federation's presence in the UN Security Council and the United Nations as a whole]. MZS Ukrainy. 26 hrudnia 2022 r. [Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. December 26, 2022]. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayinischchodo-nelegitimnosti-perebuvannya-rosijskoyi-federaciyi-v-radi-bezpeki-oon-ta-organizaciyi-obyednanih-nacij-u-cilomu> [in Ukrainian].
12. James M. Goldgeier, Michael McFaul. *Power and Purpose: U.S. Policy toward Russia After the Cold War.* 2003 Published by: Brookings Institution Press. P. 450. [in English].
13. United Nations Charter. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> [in English].
14. Dohovir mizh Soiuzom Radianskykh Sotsialistychnykh Respublik i Spoluchenyomy Shtatamy Ameryky pro skorochennia y obmezhenia stratehichnykh nastupalnykh ozbroien 1991 roku. [Agreement between the Union of Soviet Socialist Republics and the United States of America on the reduction and limitation of strategic offensive weapons of 1991]. Dohovir ratyfikovano Postanovoio VR N 3624-XII vid 18.11.93. [The contract was ratified by the Verkhovna Rada Resolution N 3624-XII dated 11/18/93]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_050#Text [in Ukrainian].
15. Protokol do Dogovoru mizh Soiuzom Radianskykh Sotsialistychnykh Respublik i Spoluchenyomy Shtatamy Ameryky pro skorochennia y obmezhenia stratehichnykh nastupalnykh ozbroien. [Protocol to the Treaty between the Union of Soviet Socialist Republics and the United States of America on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Weapons]. (Lisbon, May 23, 1992). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_070#Text [in Ukrainian].
16. Uhoda mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu pro poriadok peremishchennia iadernykh boieprypasiv z terytorii Ukrainy na tsentralni peredzavodski bazy Rosiiskoi Federatsii z metoiu yikh rozukomplektuvannia ta znyshchennia vid 11 kvitnia 1992 roku. [Agreement between Ukraine and the Russian Federation on the procedure for the transfer of nuclear munitions from the territory of Ukraine to the central pre-factory bases of the Russian Federation for the purpose of their dismantling and destruction dated April 11, 1992.]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_016#Text [in Ukrainian].
17. Trystoronna zaiava Prezydentiv Ukrainy, SShA ta Rosii vid 14 sichnia 1994 rik. [Tripartite statement of the Presidents of Ukraine, the USA and Russia dated January 14, 1994.]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_300#Text [in Ukrainian].
18. Memorandum pro harantii bezpeky u zvi-azku z pryednanniam Ukrainy do Dogovoru pro nerozповsiudzhennia iadernoi zbroi. [Memorandum on security guarantees in connection with the accession of Ukraine to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text [in Ukrainian].
19. Dohovir pro nerozповsiudzhennia iadernoi zbroi vid 1 liutoho 1968 roku. [Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of July 1, 1968.]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text [in Ukrainian].
20. Sviatun O. (2014). Budapeshtskyi memorandum ta yoho spivvidnoshennia z Dohovorom pro nerozповsiudzhennia iadernoi zbroi. [The Budapest Memorandum and its relationship with the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons]. (Viche – 2014. – No. 20. – October). Retrieved from file:///F:/Downloads/viche_2014_20_5.pdf [in Ukrainian].
21. Krysenko O. Istoriiia rozvytku bahatostoronnikh kolektivnykh harantii bezpeky. [The history of the development of multilateral collective security guarantees]. Retrieved from <http://prismua.org/multilateral-security-garantees-ukrainian-context/> [in Ukrainian].
22. Rezoliutsiia Rady Bezpeky OON, №255 vid 19 chervnia 1968 r. [Resolution of the UN Security

Council, No. 255 of June 19, 1968]. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/36/PDF/NR024836.pdf?OpenElement> [in Ukrainian].

23. Nuclear Planning Group NATO. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm [in English].

24. Kroenig M., Slocombe W.B. (2014). Why Nuclear Deterrence Still Matters to NATO / M. Kroenig, W.B. Slocombe / Atlantic Council. – Brent Scowcroft Center on International Security Issue brief. – August 2014. [in English].

25. Henry Kissinger. Lage ist komplizierter als im Kalten Krieg. ZDF. 24.07.2022. Retrieved from <https://www.zdf.de/nachrichten/panorama/kissinger-putin-ukraine-krieg-russland-100.html> [in English].

26. Trends in Armed Conflict, 1946–2014. PRIO. Retrieved from https://files.prio.org/publication_files/prio/Gates,%20Nygård,%20Strand,%20Urdal%20-%20Trends%20in%20Armed%20Conflict,%20Conflict%20Trends%201-2016.pdf [in English].

27. United Nations Security Council. Retrieved from <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1990> [in English].

28. Russell-Einstein Manifesto. Retrieved from <https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/key-documents/russell-einstein-manifesto/> [in English].

29. Buriachenko O. (2022). Mavpa z iadernoi hranatoi: chomu OON vyialasia bezzakhysnoiui pered shantazhem Putina i scho teper z tsym robyty. [A monkey with a nuclear grenade: why the UN was defenseless against Putin's blackmail and what to do about it now]. Novyny LIVE. [News LIVE]. (2022, October, 26). Retrieved from <https://safe.novyny.live/obeziana-s-iadernoi-granatoi-smozhet-li-oon-sderzhat-rossiiu-60686.html> [in Ukrainian].

30. Buriachenko O. (2022). «Iaderna parasolka» dlia vsikh: yak svit mozhe zakhystytisia vid rosiiskoho shantazhu. [A nuclear umbrella for all: how the world can protect itself from Russian blackmail]. Novyny LIVE. [News LIVE]. (2022, November, 7). Retrieved from <https://safe.novyny.live/iadernyi-zontik-dlia-vsekh-kak-mir-mozhet-zashchititsia-ot-rossiiskogo-shantazha-62772.html> [in Ukrainian].

The Russian-Ukrainian war as a factor in the disruption and evolution of global security balance

Buriachenko Oleksii Valentynovych

Ph.D. in Political Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Sociology and Political Science
National Aviation University
Liubomyra Huzara Ave., 1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5308-2570

The article analyzes and examines the question of the Russian-Ukrainian war as a factor in the disruption and evolution of global security balance. The research carried out on the aforementioned question is a component of the scientific study "Formation of a New Global Security System: Russian-Ukrainian War as a Factor in the Evolution of World Politics". The study of analytical reports, documents, international agreements, legislative acts, and scientific positions made it possible to characterize the regular trends that allow the author to conclude that the Russian-Ukrainian war has become a trigger for the evolution of the world security system. Moreover, the author concludes that the problem of ensuring global balance and security remains one of the most important and debatable for the world community in the 21st century. After the Russian Federation allowed itself to resort to nuclear blackmail, the situation in the world will only worsen. Nuclear weapons are spreading around the planet, becoming a means of protecting sovereignty and an attribute of special status, which is dangerous. And no one can predict where the new sore point will emerge tomorrow in the world. Therefore, the Russian-Ukrainian war became the factor that forced leading world actors to understand that the existing global security system requires transformation. It cannot continue to exist in a state where a country that is a member of the UN Security Council, a nuclear power, attacks a democratic free country, is recognized as an aggressor, is a party to the conflict, and vetoes UN Security Council resolutions related to the resolution of this conflict, blackmailing the world with nuclear weapons, and is a nuclear terrorist (seizing the nuclear power plants of other countries). The author points out that due to the violation of the global security system caused by the Russian-Ukrainian war, the issue of nuclear weapons use is reaching a new level. The article summarizes the necessity of revising the existing global security system with an emphasis on forming a new system of control over the nuclear component (nuclear weapons, atomic energy).

Key words: Russian-Ukrainian war, nuclear weapons, global security system, architecture of the global security system, international security, global security balance, UN Security Council, United Nations, Ukraine, Russia.